

УДК 27.54(477-25)НБУВ:023.5:005.963

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2025.1\(33\).331906](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2025.1(33).331906)

Клименко Оксана Зіновіївна

кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка відділу наукових видань
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
просп. Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна
e-mail: klimenko_oz@ukr.net
тел.: +38(044)524-23-14
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4821-8503>
Scopus AuthorID 57457369900
ResearcherID GPF-5449-2022

Сокур Олена Леонідівна

кандидатка наук із соціальних комунікацій, старша дослідниця,
завідувачка відділу науково-методичної роботи
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
просп. Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна
e-mail: sokurolo@ukr.net
тел.: +38(044)524-35-92
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9861-3283>
Scopus AuthorID 57457558800
ResearcherID GON-5837-2022

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ У НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД¹

Всенародня Бібліотека повинна теплим словом
згадати про всіх своїх співробітників,
скласти щирю подяку всім тим,
хто не кинув її при лихій годині,
а пережив разом з нею й її найтяжчі, найсумніші часи.
С. П. Постернак

Представлено підвищення професійного рівня бібліотекарів у 1920–1930-ті роки функціонування Всенародної бібліотеки України (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), репрезентовано започаткування перших курсів з професіоналізації бібліотечних кадрів на базі книгозбірні. Отримано результати, які формують системні уявлення про витoki започаткування системи підготовки та підвищення фахового рівня бібліотекарів на базі найбільшої книгозбірні держави.

¹ Стаття підготовлена у межах науково-дослідної теми Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Теоретичні та прикладні аспекти організації діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в сучасних умовах» (2023–2025).

У світлі повномасштабної військової агресії, яку розпочала Російська Федерація проти незалежної України, особливого значення набуває висвітлення і популяризація правдивої історії України та історії бібліотечної справи зокрема. Надзвичайно показовою є складна історія найбільшої книгозбірні країни, яка прагнула розгорнути свою діяльність за прикладом найкращих бібліотек світу, але зазнала значних утисків з боку радянської тоталітарної системи, спрямованої на знищення всіх починань талановитих науковців. Не стала винятком і організація системи підвищення кваліфікації бібліотекарів, котру планували розгорнути на базі Всенародної бібліотеки України і яка мала стати базовою установою з підготовки середнього бібліотечного персоналу для всіх наукових бібліотек України.

Ключові слова: Бібліотековіана, бібліотечні кадри, кабінет бібліотекознавства, Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, підвищення кваліфікації.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Російсько-українська війна стала поштовхом у переосмисленні суспільної ролі та соціально декларованої мети діяльності однієї з найбільших соціальних інституцій держави – бібліотеки. Адже в сучасних умовах українські бібліотеки відіграють роль культурних, просвітницьких, освітніх тощо центрів, які сприяють впровадженню демократичних процесів, цифровізації суспільства, забезпечують конституційне право громадян на доступ до інформації та стоять на захисті інтелектуальної свободи особистості. Ефективно реалізувати цю місію бібліотечний інститут може лише завдяки професіоналізму бібліотекарів, які володіють сучасними фаховими знаннями, комп'ютерними технологіями, здатні до нестандартних творчих рішень.

Функціонування успішної бібліотеки безпосередньо залежить від професійного рівня та особистих якостей її працівників. Сучасні бібліотекарі зобов'язані швидко та адекватно реагувати на зміни в потребах користувачів на інформацію, постійно удосконалювати форми обслуговування, впроваджувати зручні сервіси, надавати якісні консультації, а все це вимагає системного підвищення фахових компетенцій.

Питання підвищення професійного рівня бібліотекарів завжди було актуальним і для найбільшої книгозбірні держави – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Провідним завданням системи підвищення кваліфікації НБУВ є досягнення відповідності між рівнем кваліфікації окремого співробітника та усього колективу книгозбірні до сучасних досягнень бібліотечної науки і практики.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання підвищення кваліфікації бібліотекарів від самого заснування Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського були у центрі уваги. С. П. Постернак² у 1923 р. писав: «для упо-

² Постернак Степан Пилипович (1885–1938) – перший директор Всенародної бібліотеки України (1923–1929). У 1925 р. розробив і представив проєкт створення Науково-дослідного інституту бібліотекознавства ВБУ, але дозволено було створити лише Науково-дослідчу комісію бібліотекознавства

рядкування такого різноманітного й колосального за розмірами книжкового фонду, на підставі вимог і досягнень сучасної бібліотечної науки й техніки, треба відповідно диференціювати роботу, перевести принцип максимальної спеціалізації праці. Вже тому абсолютно потрібний і неминучий поділ такого типу бібліотеки, якою є Всенародня Бібліотека України, на цілу низку відділів, з спеціально підготовленими до роботи того чи іншого відділу співробітниками» [24, с. 17].

На початковому етапі зародження системи підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, зокрема, присвячено науковій розробки В. Ф. Іваницького [10–13], О. Є. Карпінської і Д. А. Балики [14], В. О. Козловського [16, 17], в яких висвітлено досвід цієї роботи, представлено засади та вироблені програми і методи навчання. Науковці розуміли важливість і складність цього завдання та наголошували на підвищенні уваги до підготовки фахівців для бібліотек усіх видів і типів, підкреслюючи необхідність системного поглиблення професійних знань.

Аналізуючи теорію бібліотекознавства та бібліотечну практику провідних країн світу, С. О. Сірополко³ вказував на чотири фундаментальні засади, на яких тримається там бібліотечна справа: «1) загальна доступність бібліотек, 2) зосередження громадських бібліотек в центральних установах місцевого управління чи культурно просвітних товариств, 3) діяльна участь місцевого населення в керуванні бібліотечними справами, 4) забезпечення бібліотек фаховою обслугою» [29, с. 44].

У період післявоєнного відновлення бібліотеки та налагодження бібліотечних процесів питання підвищення кваліфікації бібліотечних працівників також постало надзвичайно гостро. Цій темі присвячено публікації О. П. Бурби [3], Д. П. Тацької [34, 35], Я. Н. Прайсмана [25]. Зокрема, О. П. Бурба вказує на значну зміну післявоєнного бібліотечного складу – «поперше, їх стало менше, подруге, на бібліотечну роботу поступило чимало нових працівників без жодного досвіду бібліотечної роботи, а деяка частина навіть і без відповідної загальної освіти» [3, с. 82] та наголошує на важливості негайного відновлення, розширення та організаційного зміцнення системи підготовки і перепідготовки бібліотечних кадрів.

й бібліографії, яку вчений і очолив. З 1926 р. у ВБУ під його керівництвом створено аспірантуру; організовано річні курси підготовки бібліотекарів. За його ініціативи у ВБУ засновано «Журнал бібліотекознавства та бібліографії», «Бібліотечний збірник», редколегії яких він і очолив. Під керівництвом Степана Пилиповича створено Каталогграфічну комісію для вироблення української каталогграфічної інструкції – уніфікованих і обов'язкових для всіх правил опису документів. У 1929 р. учений розробив і розпочав впровадження в життя ідеї функціональних відділів (до цього кожен з відділів-фондотримачів ВБУ самостійно опрацьовував, зберігав і використовував літературу).

³ Сірополко Степан Онисимович (1872–1959) – книгознавець, бібліотекознавець, бібліографознавець, бібліограф. Член Українського історично-філологічного товариства, Товариства «Музей визвольної боротьби України» у Празі, Товариства «Просвіта» у Львові, Українського педагогічного товариства у Празі, Союзу українських журналістів і письменників на чужині, Українського товариства прихильників книги у Празі, Товариства «Взаємна Поміч Українського Вчительства» (Львів), Української Наукової Асоціації (Прага). Почесний член Товариства «Просвіта» у Львові.

Д. П. Тацька наголошує, що вже з листопада 1946 р. бібліотека розпочала роботу з підвищення кваліфікації своїх працівників через організацію групових консультацій, лекційних занять та загальних зборів колективу, а також налагодження системи індивідуального інструктажу бібліотечних працівників [35, с. 18]. Аналізуючи досягнення і недоліки різних форм підвищення кваліфікації бібліотечних працівників у перший післявоєнний рік, Я. Н. Прайсман підкреслює ефективність самоосвіти як планомірної і наполегливої праці над собою, «що є вирішальним чинником в справі підвищення теоретичного і фахового рівня співробітників» [25, с. 52].

У публікаціях А. А. Свободи наголошено на підвищенні інформаційної освіченості у професії бібліотекаря, зокрема, важливості розробки спеціальних навчальних програм, які забезпечували б ґрунтовну перепідготовку бібліотечних працівників, спрямовану на вільне володіння інформаційними технологіями і як наслідок – опанування прийомами сучасної раціональної розумової праці [27]. В. В. Матусевич акцентує увагу на необхідності впровадження нових форм професійного навчання та важливості підвищення кваліфікації бібліотекарів академічної мережі за часів відновлення Україною незалежності [20] та розбудові цієї системи у межах діяльності Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії на базі Всенародної бібліотеки України [19].

Л. Й. Костенко та М. Б. Сорока на початку 2000-х років визначили напрями розвитку бібліотечної освіти, які передбачали підготовку спеціалістів із глибокої аналітико-синтетичної обробки документального потоку та менеджерів інформаційного обслуговування [18]. Зокрема, було наголошено на необхідності організації навчання за дисциплінами, згрупованими у цикл «Інформаційні науки».

У фундаментальній праці «Бібліотечна справа в Україні в XX столітті» Л. А. Дубровіною та О. С. Онищенко серед іншого розглянуто систему професіоналізації бібліотечних кадрів та розбудову професійної освіти бібліотекарів в Україні [7]. Також ученими комплексно досліджено історію заснування найбільшої книгозбірні держави та основні напрями її діяльності, зокрема й підготовку бібліотечних кадрів [8].

О. З. Клименко та О. Л. Сокур акцентують увагу на важливості підвищення кваліфікації бібліотекарів як визначального фактора професійної діяльності задля набуття нових навичок та опанування фаховими знаннями, акумулювання чільних тенденцій у бібліотечно-інформаційній сфері, коли відбувається становлення динамічних, стрімких цивілізаційних вимірів [15, 30, 32].

Отже, питання підготовки бібліотечних кадрів та підвищення рівня їхньої кваліфікації завжди були і є у полі зору провідних фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Мета статті – розкрити основні тенденції розбудови системи підвищення кваліфікації у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського у міжвоєнний період.

Методологія дослідження. Принцип історизму, наукової об'єктивності і системності дозволив проаналізувати розбудову системи підвищення кваліфікації у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. Важливим було застосування соціокомунікативного методу, що сприяло виявленню особливостей організації підвищення кваліфікації бібліотекарів у важких умовах становлення книгозбірні у міжвоєнний період та подальшого навчання в умовах жорсткої цензури. Використання системного підходу сприяло здійсненню об'єктивного аналізу проведених заходів щодо підвищення кваліфікації бібліотекарів у найбільшій науковій бібліотеці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток бібліотекознавства в Україні доби радянської окупації розпочинається з 20-х років XX ст. і пов'язується з розбудовою діяльності Всенародної бібліотеки України (ВБУ, нині НБУВ) та роллю, яка відводилася цій інституції тогочасною тоталітарною владою. Як зазначає В. Матусевич⁴, «упродовж перших п'яти років існування радянської влади в Україні вирішувалися організаційні питання централізації бібліотечної та бібліографічної справи, керівництва видавничою діяльністю» [19, с. 6].

У 1920 р. було опубліковано декрет Раднаркому РСФРР «Про централізацію бібліотечної справи у РСФРР», згідно з яким в Україні послідовно почала впроваджуватися політика націоналізації та централізації бібліотек, визначення засад їхньої діяльності [21]. Таким чином, створення єдиної мережі спрощувало завдання управління бібліотечною справою в країні. Одночасно посилювався партійний тиск на діяльність бібліотек, хоча спочатку ці заходи не мали прямого впливу на наукові бібліотеки України, адже останні були підпорядковані Укрнауці.

У 1918 р. у процесі Української революції видатними українськими вченими М. П. Василенком, В. І. Вернадським, С. О. Єфремовим, А. Ю. Кримським було започатковано Національну бібліотеку Української держави⁵ (нині НБУВ). На переконання її фундаторів бібліотека як національна установа мала опиратися у своїй діяльності на кращі досягнення закордонної бібліотечної науки та працювати над власними науково-дослідними розробками. У той буремний час провідним завданням, яке було сформульоване її засновниками, стало створення національного бібліотечного фонду книжкових видань та рукописів, на-

⁴ Дослідниця діяльності Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії, яка діяла при ВБУ у 1925–1933 рр.

⁵ За роки свого існування (заснована 8 (21) серпня 1918) Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського не одноразово видозмінювала свої функції, напрями діяльності та назву. Від самого початку це була Національна бібліотека Української Держави при Уряді гетьмана П. Скоропадського, надалі: Національна бібліотека України у місті Києві при Українській Академії наук (1919); Всенародна (Національна) бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук у м. Києві (1919–1920); Всенародна бібліотека України в Києві (1920–1934); Бібліотека Академії наук УРСР (1934–1948); Державна публічна бібліотека УРСР (1948–1964); Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР (1965–1988); Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР імені В. І. Вернадського (1988–1996). Від 1996 р. Указом Президента повертається початковий статус національної та затверджується назва «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського».

наладження процесів його відбору, опрацювання, зберігання, користування. Зазначимо, що започаткування бібліотеки такого рівня було новим викликом для українських учених, адже упродовж кількох століть Україна не мала власної державності, національних установ, а відтак і національної бібліотечнознавчої школи. Отже, формування національного бібліотечного фонду розглядалося вченими як важливе наукове завдання.

Перший Статут книгозбірні 1918 р. окреслював її наукові функції та науково-організаційне значення, зокрема й розбудову системи підготовки бібліотечних кадрів. Необхідність налагодження сталої організації фондів, їх опрацювання, розробка оптимальної структури, засад функціонування відділів актуалізувало необхідність як залучення висококваліфікованих бібліотекарів, так і організації системи підготовки відповідних фахівців [8].

Зазначимо, що від самого початку бібліотека декларувалася її фундаторами одночасно як національна, наукова та спеціалізована. Ці принципи закладено в основу організації її фондів та структури.

Окреме місце у системі спеціалізованих підрозділів займав відділ бібліотечнознавства, де концентрувалася література з бібліотечнознавства, книгознавства та бібліографії, налагоджувалися контакти з бібліотечними осередками, науковими товариствами, книгознавчими та бібліографічними центрами провідних країн Європи та Америки. Завдяки зусиллям його очільника В. Ф. Іваницького⁶, який вів активне листування з національними бібліотеками світу, до 1925 р. було зібрано майже чотири тисячі примірників документів з бібліотечнознавства та книгознавства, що утворювало підґрунтя для налагодження системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників у ВБУ. Ці матеріали започаткували спеціальний фонд – Бібліотековіана, який став базою для відділу бібліотечнознавства [2, 10]. «...на Всенародню бібліотеку України падає обов'язок бути піонером у галузі бібліотечнознавства й утворити перші кадри дійсно підготовлених бібліотекарів для наукових і академічних бібліотек УСРР» [33].

У 1923 р. велику допомогу новоствореній бібліотеці надала бібліографічна підкомісія інтелектуального співробітництва Ліги націй, запропонувавши ВБУ встановлення наукових зв'язків у галузі бібліотечнознавства та бібліографії, завдяки котрим відділ бібліотечнознавства отримував усі видання та науково-методичні матеріали у галузі зарубіжних досягнень у бібліотечній справі цієї авторитетної міжнародної організації [8].

У 1924 р. на прохання Бюро Академічної секції бібліотекарів було створено кабінет бібліотечнознавства задля методичної допомоги всім науковим бібліотекам Києва. Згідно проєкту «він мав би складатися з літератури по бібліотечнознавству та з бібліотечного музею. За основу кабінету береться відділ

⁶ Іваницький Віктор Федорович (1881–1955) – фактичний організатор науки у ВБУ, розвивав науковий напрям діяльності книгозбірні, член Науково-дослідної комісії бібліотечнознавства та бібліографії, завідувач секції бібліотечнознавства, заступник директора ВБУ, до 1925 р. за сумісництвом завідував відділом бібліотечнознавства.

бібліотекознавства ВБУ, котрий має бути поповнений літературою з інших академічних бібліотек, із зберіганням права власності тих бібліотек. Слід створити зведений каталог та спільний музей, матеріали якого будуть збиратися всіма академічними бібліотеками, але із збереженням власності» [8, с. 204].

Зазначимо, що з 1924 р. відділ бібліотекознавства ВБУ фактично функціонував як кабінет бібліотекознавства для бібліотекарів наукових бібліотек. Там концентрувалася спеціальна література, організовувалися консультаційні семінари для бібліотекарів, науково-методична робота провадилася у відповідних підрозділах ВБУ [5, 6].

Від самого початку кабінет бібліотекознавства концентрував увагу на внутрішніх питаннях організації фонду фахової літератури, співробітники готували науково-методичні документи, до прикладу, проекти інструкцій переходу до систематично-алфавітної розстановки бібліотечних фондів, використання децимальної системи щодо класифікації видань з бібліотекознавства тощо. Щодо питань підвищення кваліфікації та організації системи навчання для бібліотечних працівників було обґрунтовано основи бібліотекознавчого та бібліографознавчого знання. В. О. Козловський⁷ наголошував: «для того, щоб забезпечити собі далі успіхи, ми повинні перш за все втягати в наукову роботу що-раз ширші кадри бібліотечних працівників. Це справа не легка, бо таке втягнення вимагає й довгого попереднього підготування, й відповідних умов праці в бібліотеках, і матеріального забезпечення в бібліотеках. ... мусить бути забезпечене підготування бібліотечного й науково-бібліотечного молодняка, а для того треба подбати про утворення бібліотечних шкіл» [16, с. 13].

У цей час у ВБУ склався високопрофесійний колектив фахівців, діяльність якого органічно пов'язувалася з потребами та завданнями, котрі закладалися фундаторами Національної бібліотеки ще у 1918 р. перед національною та науковою книгозбірнею. Як зауважує В. Матусевич: «персональний склад НДКБ являв собою міцний колектив теоретиків та практиків бібліотечної справи за різними напрямками роботи Бібліотеки, що забезпечувалося спеціальною освітою та досвідом діяльності кожного фахівця» [19, с. 76].

З метою розвитку бібліотечних та бібліографічних досліджень в Україні наприкінці 1923 р. у ВБУ було організовано і проведено два бібліотечно-бібліографічні семінари, на яких розглядалися питання щодо об'єднання зусиль бібліотечної та бібліографічної діяльності, окреслювалося коло питань, актуальних на той час для української бібліотечної науки і практики. За результатами роботи семінарів співробітники ВБУ започаткували власні курси підвищення кваліфікації у галузі бібліотекознавства для своїх працівників, які не мали досвіду бібліотечної роботи [8].

⁷ Козловський Всеволод Олександрович (1877–?) – у ВБУ розробляв теоретичні засади бібліотекознавства, у 1925 р. увійшов до першого складу Науково-дослідного інституту бібліотекознавства (з 1927 р. – Науково-дослідна комісія бібліотекознавства), до 1933 р. був членом її Президії, очолював загальний та каталожний відділи ВБУ (1927–1930), входив до складу Бюро лекторів та колегії керівників аспірантів у ВБУ.

Питання підготовки бібліотечних кадрів гостро стояло на порядку денному в Україні загалом та у ВБУ зокрема. Навесні 1925 р. Укрнаука ухвалила рішення скликати нараду представників наукових бібліотек і музеїв, формат якої через нагальність вирішення організаційних питань діяльності наукових бібліотек та налагодження координації між ними було трансформовано фактично у Першу конференцію наукових бібліотек УСРР, на якій були присутні 67 делегатів та 137 гостей [8, с. 209]. Серед ключових тем обговорення було порушено питання підготовки кадрів, яке у своїй доповіді виголосив В. Ф. Іваницький. Розвиваючи концепцію наукової діяльності ВБУ, вчений підкреслив, що як лабораторія наукової творчості, наукова бібліотека має бути вищою школою практичного бібліотекознавства, адже самим процесом роботи у ній дає найкращу професійну підготовку бібліотечним кадрам та є дієвим методологічним тренінгом, який розширює кругозір для подальшої роботи фахівця [11].

Резолюцією Першої конференції наукових бібліотек України було ухвалено найближчим часом зокрема й започаткування курсів «для підготування бібліотечних робітників» [26]. Для організації курсів з підготовки бібліотекарів у ВБУ було створено комісію, до якої увійшли В. О. Козловський, Д. А. Балака⁸, С. М. Мотовилова⁹. Ними був підготовлений загальний план навчання, визначені основні напрями підготовки.

У 1928 р. на засіданні методичного комітету Народного Комісаріату Освіти (НКО) розглядалося питання створення постійних двохрічних курсів при Всенародній бібліотеці України та навчальний план до них. Було висловлено кілька зауважень стосовно єдиного плану для підготовки та перепідготовки бібліотечних працівників, зокрема відсутності у плані курсу іноземної мови, а також зменшено кількість курсантів до 25 осіб. З урахуванням зауважень, було ухвалено рішення «визнати, що курси бібліотечної справи є потрібні» [19, с. 65], програму курсів у цілому прийнято і погоджено її провадження через Укрнауку.

Треба зазначити, що саме у цей період Укрнаука розпочинає проводити цілеспрямовану політику ідеологічного обмеження діяльності наукових бібліотек України. На порядку денному вже постали питання масово-політичної та виховної роботи у бібліотеках, наукової популяризації політичних і економічних знань. Розпочалася перебудова бібліотечної справи та бібліотечної на-

⁸ Балака Дмитро Андрійович (1894–1971) – з 1925 р. у ВБУ очолював консультативно-виставковий відділ, провадив широку практичну й виставкову діяльність, обслуговував читачів у загальній та науковій читальнях, виконував ускладнені бібліографічні довідки, організовував тематичні виставки, укладав бібліографічні покажчики, брав участь у роботі Комісії для вироблення предметних рубрик з краєзнавства та українознавства, досліджував питання книгознавства та читачезнавства.

⁹ Мотовилова Софія Миколаївна (1881–1966) – працювала інструктором бібліотечного відділу Колегії пропаганди і просвіти Київського губвиконкому (1918–1919), інструктором бібліотечної секції Київського губнаросвіти (1919–1920), інструктором мережі закладів культури профспілки залізничників (1920–1922), завідувачем бібліотечних курсів об'єднання київських кооперативів (1920–1922), бібліотекарем центрального комітету профспілки залізничників (з 1922 р.), одночасно – консультантом з бібліотечної справи Оркполітуправління, лектором курсів Наркомосу УСРР та курсів військових частин Червоної армії, з 1925 р. працювала на різних бібліотечних посадах у ВБУ.

уки на виконання соціалістичного будівництва, політичної освіти громадян, пропаганди науково-технічних здобутків та науково-популярних знань, упродовження системи керівництва читанням. Тобто, на порядку денному було виховання радянської людини, а нова реальність потребувала підготовки відповідних кадрів.

Постанови ЦК ВКП(б) стосовно бібліотечної справи поширювалися на всі види і типи бібліотек. Зокрема, постанова ЦК ВКП(б) «Про обслуговування книгою масового читача» [9] гостро критикувала книгозбірні за недостатню увагу до проблем виховання трудящих у дусі марксизму-ленінізму та їхню безініціативність у справі обслуговування книгою, що й викликало реформу бібліотечних функцій, зокрема й переорієнтацію завдань наукових бібліотек.

У 1929 р. було прийнято ще одну постанову ЦК ВКП(б) «Про поліпшення бібліотечної роботи» [23], якою стан бібліотечної справи в СРСР визнавався вкрай незадовільним, таким, що відстає від культурного росту мас робітників та селян. Парторганізаціям, профспілкам і Наркомпросам союзних республік було запропоновано рішуче переглянути та перебудувати бібліотечну роботу в бік тіснішого зв'язку з трудящими масами. На виконання постанов уряду наукові бібліотеки відкрили масовий доступ, їхню діяльність було повністю переорієнтовано на масові форми роботи з обслуговування потреб робітників і селян, комплектування зосередилось на виробничій та агротехнічній літературі та виданнях, присвячених питанням соціалістичного будівництва. Одночасно відбувався процес очищення бібліотечних фондів від буржуазної літератури, переглядалися методологічні засади побудови систематичного каталогу, кадровий склад бібліотек. Таким чином, агітаційно-пропагандистська робота вийшла на перший план радянського бібліотечного будівництва.

Отже, важлива діяльність ВБУ по організації курсів з підготовки бібліотекарів для наукових бібліотек та підвищення їхньої кваліфікації не знайшла підтримки в уряді. Як зазначає В. Матусевич, у ВБУ у 1927/28 навчальному році функціонували однорічні курси: «з 26 осіб, які бажали навчатися, до іспитів допустили 16 кандидатів, а прийняли 10. Упродовж року вибули двоє слухачів» [19, с. 49]. На 1929/30 навчальний рік також було заплановано «за умови отримання асигнувань на реалізацію дворічних курсів – розпочати підготовку середнього бібліотечного персоналу для наукових бібліотек» [19, с. 82].

Треба зазначити, що ця робота за відсутності фінансування і підтримки керівництва була згорнута, у наступні кілька років працювали лише семінари підвищеного типу як курси для підвищення кваліфікації співробітників ВБУ, котрі були вкрай необхідними через постійні кадрові зміни і масові звільнення працівників, а також для їхньої самопідготовки видавалася підручна література, у фаховому виданні «Журнал бібліотекознавства та бібліографії» було започатковано рубрику конкретних методичних порад для бібліотекарів.

Події тих буремних років призвели до знищення напрацювань і здобутків провідних співробітників ВБУ – засновників бібліотеки – серед іншого й під-

готовки бібліотечних кадрів для наукових бібліотек. Унеможливили втілення їхніх планів у життя різкі зміни у суспільно-політичному житті країни, що призвело до тотальної ідеологізації бібліотечного інституту, кадрових чисток, переорієнтації наукових тематик, а відтак – нищення здобутків національної свідомості, перетворення ВБУ з книгозбірні світового рівня на загально радянську бібліотеку.

У 1931 р. вийшла постанова колегії НКО УСРР «Про стан бібліотечної роботи в УСРР», де вказувалося на серйозні хиби у бібліотечній роботі: брак координації, відсутність єдиної політики щодо комплектування бібліотечних фондів, недостатність «класової лінії» у комплектуванні, обслуговуванні, масовій роботі [22]. Серед головних хиб бібліотечної роботи було названо й невідповідність кадрового складу щодо виконання завдань соціалістичного будівництва: «кадри бібліотечних робітників не відповідають вимогам реконструктивної доби ані за фахом, ані за соціальним складом» [22, с. 315]. Система підготовки і перепідготовки кадрів в Україні була визнана незадовільною, адже випускників вищих навчальних закладів було ще обмаль, технікуми були щойно організовані і потребували часу щодо перших випусків, а системи підготовки і перепідготовки на короткострокових курсах на постійній основі так і не було налагоджено. Для усунення зазначених хиб колегія НКО ухвалила рішення негайно розпочати перебудову всієї бібліотечної роботи в країні, у тому числі впровадити «б) державне ідеологічне керівництво як усією роботою бібліотек, так і комплектуванням книжкових фондів; ... д) об'єднання заходів щодо готування та перепідготування бібкадрів» [22, с. 316].

Отже, було дано старт негайній перебудові всієї бібліотечної роботи у напрямі формування єдиної бібліотечної мережі задля забезпечення чіткої плановості, єдиного ідеологічного керівництва, ретельного контролю за використанням коштів, а також підготовки і перепідготовки бібліотечних кадрів. Зазначимо, що зі створенням Центральної бібліотечної комісії при НКО було змінено напрям науково-методичного керівництва бібліотечною справою країни, відбулися зміни у змісті професійних видань (бібліотекознавчих, бібліографознавчих, книгознавчих), що у майбутньому кардинальним чином негативно позначилося й на діяльності ВБУ.

Незважаючи на зусилля керівництва щодо перетворення Всенародної бібліотеки України на зразкову книгозбірню радянської доби, при підведенні підсумків роботи за 1932 р. керівництво ВБУ визнавало як основною хобою погіршення якості роботи майже в усіх відділах та процесах, що було спричинено великою плінністю кадрів, а отже й значне зниження фахового рівня працівників [19, с. 111]. Заступник директора В. Ф. Іваницький основними причинами такого стану називав: «у нас не вчаться. У центрі бібліотечного життя ми не стоїмо, ми одинокі» [4] та пропонував популяризувати діяльність книгозбірні, звертаючи особливу увагу на розбудову бібліотечних курсів, аспірантури, видавничої діяльності, наукової роботи.

Відділ бібліотекознавства ВБУ опрацьовував книготорговельні та видавничі каталоги, почав збирати картотеку статей та підготовку бібліографічних покажчиків на базі книжкових і журнальних літописів, організовував і проводив науково-методичні заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, здійснював обслуговування читачів і практикантів [8, с. 240].

У проекті Статуту ВБУ 1931 р. чітко просліджуються зміни у змісті науково-дослідної роботи, хоча й книгозбірня ще фігурувала як головна. Її провідним завданням зокрема визначено підготовку висококваліфікованих спеціалістів середнього рівня з бібліотекознавства і бібліографії.

У плані на 1933 р. А. М. Яременку та О. І. Полуляху доручено підготувати доповідь «Підготовка бібліотечних фахівців у ВБУ». Але нові політичні процеси 1933 р. призвели до звільнення практично всіх провідних співробітників ВБУ з ярликом «націонал-фашистський шкідник». Тож у зв'язку з новими кадровими чистками у бібліотеці план загалом не було виконано. Того ж року закрито аспірантуру на базі книгозбірні.

У 1934 р. було розроблено новий план роботи, яким передбачено вирішення винятково внутрішніх питань розвитку бібліотеки, її структури, упорядкування розміщення та топографування фондів. У зв'язку з реорганізацією Всеукраїнської академії наук ВБУ знову набула нового статусу й вкотре розпочався процес зміни напрямів діяльності, перетворення її у бік провідної наукової бібліотеки Академії наук.

Відбулася й чергова зміна назви Всенародної бібліотеки України на нову – Державна бібліотека Всеукраїнської академії наук. Тепер увагу було зосереджено на розбудові функціональних підрозділів фундаментальної бібліотеки Академії та її філій – фахових бібліотек академічних науково-дослідних установ. Переходячи у повне підпорядкування Академії наук УСРР, за бібліотекою залишалося право утворювати навколо себе наукові товариства з питань бібліотекознавства і бібліографії, скликати наукові наради, встановлювати й підтримувати зв'язки з радянськими та закордонними бібліотеками і науковими товариствами, організовувати товариства друзів бібліотеки [8].

Напрямок роботи з підготовки бібліотечних кадрів, перепідготовки та підвищення кваліфікації також було збережено, але бібліотека втратила свої позиції як всеукраїнського центра бібліотечної науки та осередка з підготовки наукових робітників бібліотечної справи й висококваліфікованого бібліотечного персоналу. Найболючішого удару радянською владою було завдано науковцям бібліотеки, серед яких багато мали духовне походження або відповідну освіту, до революції працювали у державних установах. Упродовж трьох років – з 1930 по 1933 рр. – бібліотека втратила найдосвідченіших науковців, які працювали у бібліотечній галузі, були ядром української школи бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства. Це такі яскраві постаті, як С. П. Постернак, М. І. Сагарда, В. О. Козловський, В. Ф. Іваницький, О. Є. Карпинська, П. Ф. Терлецький, Я. Л. Маяковський, Д. А. Балака та багато інших провідних

науковців. На зміну прийшли представники нової генерації діячів бібліотечної справи – А. М. Яременко, Н. М. Миколенко, Л. С. Білецький, які почали розробляти нові марксистські підходи у бібліотекознавстві, бібліографознавстві та книгознавстві. Як вказує В. Матусевич, вони також не уникли сумної долі під час політичних репресій [19, с. 119].

Згортання національних функцій на користь ідеологічних ще не означало їх знищення. Гарантом залишалися фонди бібліотеки, зібрані упродовж перших 15 років її функціонування як Національної бібліотеки України, їх склад, зміст, організація основного та спеціалізованих підрозділів, розгорнута науково-методична і науково-дослідна діяльність.

Упродовж 1935–1936 рр. відбулася переорієнтація діяльності бібліотеки на масову роботу та обслуговування читачів. Було започатковано сектор масової роботи, функції якого зосереджувалися не лише на підготовці виставок, а й включали роботу кабінету бібліотекознавства, підготовку кадрів, проведення екскурсій. Як констатують Л. Дубровіна і О. Онищенко, у 1936–1940 рр. кабінетові бібліотекознавства було повністю передано функції підготовки та перепідготовки бібліотечних кадрів не лише для самої бібліотеки, а й інших бібліотечних працівників наукових і спеціалізованих бібліотек Києва, а також підвищення кваліфікації бібліотечних працівників наукового та спеціалізованого профілю [8].

Коштами державного бюджету через НКО було відкрито дев'ятимісячні курси перепідготовки бібліографів на 30 місць на базі кабінету бібліотекознавства головної академічної книгозбірні. На цих курсах були прочитані лекції: С. І. Масловим з історії писемності, М. М. Городковим з бібліотечної справи, Я. І. Зайкіним з організації книжкових фондів, С. А. Комським з планування бібліотечної роботи, Ю. І. Фетісовим з діамату та лєнінізму, О. А. Назаревським проведено екскурсії до рукописного відділу. Для отримання диплому по завершенню курсів слухачі здавали бібтехмінімум. Увесь курс з перепідготовки бібліографів було розраховано на 360 год. [1].

Також на базі сектору (проіснував менше року), а потім групи з підготовки і перепідготовки бібліотечних кадрів кабінету бібліотекознавства систематично проводилися бібліотечні семінари та лекції для бібліотекарів усіх видів бібліотек, студентів бібліотечного факультету Бібліотечного інституту, бібліотечного технікуму, слухачів інших спеціальних курсів та шкіл. Кабінет активізував професійну роботу з бібліотекарями академічних інститутів через проведення спеціальних семінарів та консультацій. Зокрема, у 1936 р. було сформовано спеціальні групи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів для старших бібліотекарів, бібліотекарів, помічників бібліотекаря та бібліотечних техніків.

Загалом наприкінці 1930-х років через систему перепідготовки бібліотечних кадрів та підвищення кваліфікації пройшло майже 280 співробітників Бібліотеки Академії наук УРСР (чергова назва книгозбірні) та інших бібліотек, переважно книгозбірень закладів освіти та наукових установ. В Архіві Наці-

ональної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зберігаються заповнені анкети курсантів (питання містили елементи бібліотекознавчого аналізу складу, напрямів діяльності слухачів та ефективності навчання). Це анкетування заклало основи звітності перед НКО за витрачені на навчання кошти: склад курсантів, кількість проведених занять та прочитаних лекцій, організованих практичних семінарів, іспитів тощо.

Д. П. Тацька, звертаючись до довоєнних досягнень бібліотеки, вказує, що «напередодні Вітчизняної війни в штаті Бібліотеки було 350 працівників, з них бібліотекарів – 186. Не було жодного бібліотечного працівника, який би не закінчив бібліотечних курсів, або семінару, з 186 осіб 40 мали вищу або спеціальну освіту. Своїми фаховими знаннями та досвідом колектив Бібліотеки допомагав всім іншим науковим бібліотекам Києва, подаючи їм методичну допомогу, організовуючи в стінах бібліотеки курси підвищення кваліфікації бібліотечних працівників наукових установ м. Києва» [34, с. 66].

Висновки. Необхідність налагодження сталої системи організації бібліотечних фондів у Національній бібліотеці, їх опрацювання, розробка оптимальної структури, засад функціонування відділів потребувало залучення висококваліфікованих бібліотекарів, отже – і організації системи підготовки відповідних фахівців. Від самого заснування бібліотека декларувалася її фундаторами одночасно як національна, наукова та спеціалізована. Підґрунтям для налагодження системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників у ВБУ стала організація кабінету бібліотекознавства, де завдяки зусиллям його очільника В. Ф. Іваницького, який вів активне листування з національними бібліотеками світу, до 1925 р. було зібрано майже чотири тисячі примірників документів з бібліотекознавства та книгознавства, організовувалися консультаційні семінари для бібліотекарів, провадилася науково-методична робота у відповідних підрозділах ВБУ.

Питання підготовки бібліотечних кадрів гостро стояло на порядку денному в Україні загалом та у ВБУ зокрема. Важлива діяльність бібліотеки по організації курсів з підготовки бібліотекарів для наукових бібліотек та підвищення їхньої кваліфікації не знайшла підтримки в уряді. Адже на виконання постанов уряду наукові бібліотеки відкрили масовий доступ, а їхню діяльність було повністю переорієнтовано на масові форми роботи з обслуговування потреб робітників і селян, комплектування зосередилось на виробничій та агротехнічній літературі та виданнях, присвячених питанням соціалістичного будівництва.

Події тих буремних років, коли в СРСР та Україні у науці остаточно запанувала моноідеологія та монометодологія, призвели до знищення напрацювань і здобутків провідних співробітників ВБУ – засновників бібліотеки – зокрема й підготовки бібліотечних кадрів для наукових бібліотек. Унеможливили втілення їхніх планів у життя різкі зміни у суспільно-політичному житті країни, що призвело до тотальної ідеологізації бібліотечного інституту, кадрових чисток, переорієнтації наукових тематик, а відтак – нищення здобутків національної

свідомості, перетворення ВБУ з книгозбірні світового рівня на загально радянську бібліотеку.

Напрямок роботи з підготовки бібліотечних кадрів, перепідготовки та підвищення кваліфікації у 1930-х роках було збережено, але бібліотека втратила свої позиції всеукраїнського центра бібліотечної науки та осередка з підготовки наукових робітників бібліотечної справи й висококваліфікованого середнього бібліотечного персоналу.

Список використаних джерел

1. Архів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Оп. 1. – Спр. 487. – Арк. 7–10 ; Спр. 544. – Арк. 15–25.
2. [Биковський Л.] Бібліотековіана Всенародної Бібліотеки України / Л. Биковський // Бібліологічні вісті. – 1923. – № 3. – С. 27–34.
3. Бурба О. П. Бібліотечні кадри / О. П. Бурба // Наук. зб. Бібліотеки АН УРСР. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1946. – Ч. 1. – С. 81–84.
4. Висновки т. Іваницького про роботу ВБУ в цілому протягом 1932 р. // Архів НБУВ. – Оп. 1. – Спр. 415. – Арк. 65.
5. Відділ бібліотекознавства // Бібліологічні вісті. – 1923. – № 2. – С. 42.
6. Відділ бібліотекознавства Всенародної бібліотеки // Бібліологічні вісті. – 1923. – № 3. – С. 40–42.
7. Дубровіна Л. А. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ : [б. в.], 2009. – 530 с.
8. Дубровіна Л. А. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко. – Київ : НБУВ, 1998. – 335 с.
9. Из постановления ЦК ВКП (б) «Об обслуживании книгой массового читателя» от 28 декабря 1928 г. // Книга и книжное дело в Украинской ССР : сб. док. и материалов, 1917–1941. – Киев, 1985. – С. 228–230.
10. Іваницький В. Ф. «Бібліотековіана» Всенародної Бібліотеки України / В. Ф. Іваницький // Бібліологічні вісті. – 1923. – № 4. – С. 45–48.
11. Іваницький В. Ф. Науково-дослідна праця в галузі книгознавства та бібліотекознавства в зв'язку з підготуванням бібліотекарів та встановленням аспірантури при наукових бібліотеках / В. Ф. Іваницький // Бібліотечний збірник. – Київ, 1926. – Ч. 1 : Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. – С. 29–39.
12. Іваницький В. Ф. Підготування наукових бібліотекарів і взагалі наукових робітників у галузі бібліотекознавства та бібліографії / В. Ф. Іваницький // Бібліотечний збірник. – Київ, 1927. – Ч. 2. – С. 93–105.
13. Іваницький В. Ф. У справі підготування наукового бібліотечного персоналу / В. Ф. Іваницький // Журнал бібліотекознавства та бібліографії. – 1929. – № 3. – С. 68–70.
14. Карпінська О. С. До питання про підготування робітників наукових бібліотек УСРР. (Однорічні бібліотечні курси ВБУ в 1926–27 р.) / О. С. Карпінська, Д. А. Балака // Журн. бібліотекознавства та бібліографії. – 1927. – № 1. – С. 102–110.
15. Клименко О. З. Підвищення кваліфікації у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: адвокація & промоція / О. З. Клименко, О. Л. Сокур // Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: орієнтири співтворення : зб. матеріалів 10-ї Міжнар. наук.-практ. конф. – Київ : УБА, 2020. – С. 43–46.
16. Козловський В. О. Бібліотекознавство в УСРР за період 1917–1927 рр.: [Доп. на засід. Ради ВБУ / В. О. Козловський // Журн. бібліотекознавства та бібліографії. – 1928. – № 2. – С. 3–14.
17. Козловський В. О. Підготування та перепідготування середнього персоналу наукових бібліотек УСРР / В. О. Козловський // Бібліотечний збірник. – Київ, 1926. – Ч. 1 : Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. – С. 106–113.
18. Костенко Л. Й. Бібліотека інформаційного суспільства / Л. Й. Костенко, М. Б. Сорока // Бібліотечний вісник. – 2002. – № 3. – С. 33–38.

19. *Матусевич В. В.* Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії ВБУ в 1925–1933 рр.: монографія / В. В. Матусевич ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онисьченко. – Київ : НБУВ, 1998. – 120 с.
20. *Матусевич В. В.* Організація задоволення професійних інформаційних потреб бібліотечних фахівців / В. В. Матусевич // Создание, интеграция, использование информационных ресурсов инновационного развития : тезисы докладов и сообщений Междунар. конф. (Київ, 18–19 дек. 1997 г.). – Київ, 1997. – С. 158–160.
21. О централизации библиотечного дела в РСФСР : Декрет Совнаркома РСФСР от 3 ноября 1920 г. // Книга и книжное дело в Украинской РСР : сб. док. и материалов, 1917–1941. – Київ, 1985. – С. 42–44.
22. Постановление коллегии Наркомпроса УССР «О состоянии библиотечной работы по УССР» 30 июня 1931 г. // Книга и книжное дело в Украинской ССР : сб. док. и материалов, 1917–1941. – Київ, 1985. – С. 314–319.
23. Постановление ЦК ВКП(б) «Об улучшении библиотечной работы» от 30 октября 1929 г. // Книга и книжное дело в Украинской ССР : сб. док. и материалов, 1917–1941. – Київ, 1985. – С. 257–258.
24. *Постернак С. П.* Всенародня Бібліотека України при Всеукраїнській Академії Наук у м. Києві / С. П. Постернак ; Всеукр. Акад. Наук – Київ : Друкарня ВУАН, 1923. – 64 с.
25. *Прайсман Я. Н.* До питання про підготовку бібліотечних кадрів / Я. Н. Прайсман // Журн. Бібліотеки Академії Наук УРСР. – 1946. – № 2. – С. 47–55.
26. Резолюція на доповідь т. Іваницького // Бібліотечний збірник. – Київ, 1926. – Ч. 1 : Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. – С. 41–42.
27. *Свобода А. А.* Бібліотечно-інформаційне забезпечення наукових досліджень Національної академії наук України / А. А. Свобода // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2001. – Вип. 6. – С. 6–14.
28. *Свобода А. А.* Професійна підготовка бібліотечних кадрів як важливий чинник технологічних перетворень у бібліотеках НАН України / А. А. Свобода, Н. І. Смаглова // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : тези доп. Міжнар. наук. конф. – Київ, 1995. – С. 85–86.
29. *Сірополко С.* Короткий курс бібліотекознавства: історія, теорія та практика бібліотечної справи / С. Сірополко. – Львів, 1924. – 110 с. – (Накладом фонду «Учітєся брати мої!», ч. 8.)
30. *Сокур О.* Науково-методична робота у сучасному інформаційному середовищі: теоретичні засади / О. Сокур, О. Клименко // Трансформація діяльності медичних бібліотек в реаліях сьогодення : Матеріали 21-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 лист. 2023 р.) / Нац. мед. б-ка України. – Київ, 2023. – С. 34–35.
31. *Сокур О.* Становлення системи підвищення кваліфікації бібліотекарів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського / О. Сокур, О. Клименко // Бібліотечний вісник. – 2024. – № 3. – С. 64–78. – Режим доступу: file:///C:/Users/libonu/Downloads/bv_2024_3_8.pdf (дата звернення: 25.04.2025).
32. *Сокур О. Л.* Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій : монографія / О. Л. Сокур, О. З. Клименко. – Київ : НБУВ, 2022. – 244 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004724> (дата звернення: 13.03.2025).
33. Справоздання ВБУ при ВУАН за 1924/25 бюдж. рік // Архів НБУВ. – Оп. 1. – Спр. 110. – Арк. 42.
34. *Тацька Д. П.* Бібліотека Академії наук УРСР під час Вітчизняної війни / Д. П. Тацька // Науковий збірник Бібліотеки АН УРСР. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1946. – Ч. 1. – С. 65–68.
35. *Тацька Д. П.* Наші чергові завдання / Д. П. Тацька // Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР. – 1947. – № 1. – С. 4–18.

References

- [1]. Arkhiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Archives of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. Inventory 1, Dossier 487, pp. 7–10 ; Dossier 544, pp. 15–25.
- [2]. Bykovskyy L. Bibliotekoviana Vsenarodnoi Biblioteky Ukrainy [Bibliotheca of the National Library of Ukraine]. *Bibliolohichni visti*, 1923, no. 3, pp. 27–34.
- [3]. Burba O. P. Bibliotechni kadry [Library staff]. *Naukovyy zbirnyk Biblioteky AN URSR*, Kyiv, 1946, pt. 1, pp. 81–84.

- [4]. Vysnovky t. Ivanytskoho pro robotu VBU v tsilomu protyahom 1932 r. [Comrade Ivanytsky's conclusions about the work of the National Library of Ukraine as a whole during 1932]. *Arkhiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*. Inventory 1, dossier 415, pp. 65.
- [5]. Viddil biblioteko-znavstva [Department of Library Science]. *Bibliolohichni visti*, 1923, no. 2, pp. 42.
- [6]. Viddil biblioteko-znavstva Vsenarodnoyi biblioteky [Department of Library Science of the National Library]. *Bibliolohichni visti*, 1923, no. 3, pp. 40–42.
- [7]. Dubrovina L. A., Onyshchenko O. S. Bibliotekna sprava v Ukraini v XX stolitti [Library work in Ukraine in the 20th century]. Kyiv, 2009, 530 p.
- [8]. Dubrovina L. A., Onyshchenko O. S. Istoria Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho, 1918–1941 [History of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, 1918–1941]. Kyiv, 1998, 335 p.
- [9]. Iz postanovleniya TSK VKP (b) «Ob obsluzhivaniy knigoi massovogo chitatelia» ot 28 dekabrya 1928 g. [From the resolution of the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) «On servicing the mass reader with books» of December 28, 1928]. *Kniga i knizhnoie delo v Ukrainsoi SSR : sb. dok. i materialov, 1917–1941*, Kyiv, 1985, pp. 228–230.
- [10]. Ivanytskyy V. F. «Bibliotekoviana» Vsenarodnoi Biblioteky Ukrainy [«Bibliotekoviana» of the National Library of Ukraine]. *Bibliolohichni visti*, 1923, no. 4, pp. 45–48.
- [11]. Ivanytskyy V. F. Naukovo-doslidcha pratsya v haluzi knyhoznavstva ta biblioteko-znavstva v zviazku z pidhotovanniam bibliotekariv ta vstanovlenniam aspirantury pry naukovykh bibliotekakh [Scientific research work in the field of bibliography and library science in connection with the training of librarians and the establishment of postgraduate studies at scientific libraries]. *Biblioteknyi zbirnyk*, Kyiv, 1926, pt. 1, pp. 29–39.
- [12]. Ivanytskyy V. F. Pidhotuvannia naukovykh bibliotekariv i vzahali naukovykh robitnykiv u haluzi biblioteko-znavstva ta bibliohrafiy [Training of academic librarians and academic workers in general in the field of library science and bibliography]. *Biblioteknyi zbirnyk*, Kyiv, 1927, pt. 2, pp. 93–105.
- [13]. Ivanytskyy V. F. U spravi pidhotuvannia naukovoho biblioteknoho personalu [In the matter of training scientific library staff]. *Zhurnal biblioteko-znavstva ta bibliohrafiy*, 1929, no. 3, pp. 68–70.
- [14]. Karpinska O. Ye., Balyka D. A. Do pytannia pro pidhotuvannia robitnykiv naukovykh bibliotek USRR. (Odnorichni bibliotekni kursy VBU v 1926–27 r.) [On the question of training workers of scientific libraries of the Ukrainian SSR. (One-year library courses of the Ukrainian State University in 1926–27)]. *Zhurnal biblioteko-znavstva ta bibliohrafiy*, 1927, no. 1, pp. 102–110.
- [15]. Klymenko O. Z., Sokur, O. L. Pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotekariv yak priorytetnyi napriam naukovometodychnoi roboty NBUV v umovakh suspilnykh vyklykiv [Improving the qualifications of librarians as a priority direction of scientific and methodical work of the VNU in the conditions of social challenges]. *Suchasna informatsiino-bibliotekna osvita: oriientyry spivtvorennia : zb. materialiv Kh Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, Kyiv, 2020, pp. 43–46.
- [16]. Kozlovskyy V. O. Biblioteko-znavstvo v USRR za period 1917–1927 rr.: Dop. na zasid. Rady VBU [Library Science in the Ukrainian SSR for the Period 1917–1927: Add. to the Meeting of the Council of the National Library of Ukraine]. *Zhurnal biblioteko-znavstva ta bibliohrafiy*, 1928, no. 2, pp. 3–14.
- [17]. Kozlovskyy V. O. Pidhotuvannia ta perepidhotuvannia serednoho personalu naukovykh bibliotek USRR [Training and retraining of middle-level staff of scientific libraries of the Ukrainian SSR]. *Biblioteknyi zbirnyk*, Kyiv, 1926, pt. 1, pp. 106–113.
- [18]. Kostenko L. Y., Soroka M. B. Biblioteka informatsiinoho suspilstva [Library of the Information Society]. *Biblioteknyi visnyk*, 2002, no. 3, pp. 33–38.
- [19]. Matusevych V. V. Dialnist Naukovo-doslidnoi komisii biblioteko-znavstva ta bibliohrafiy VBU v 1925–1933 rr. [Activities of the Scientific Research Commission of Library Science and Bibliography of VBU in 1925–1933]. Kyiv, 1998, 120 p.
- [20]. Matusevych V. V. Orhanizatsiia zadovolennia profesiynykh informatsiynykh potreb biblioteknykh fakhivtsiv [Organization of satisfaction of professional information needs of library specialists]. *Stozdanie, intehratsiia, ispolzovanie informatsiynykh resursov innovatsionnoho razvitiia : tezisi dokladov i soobshchenii Mezhdunar. konf. (Kiev, 18–19 dek. 1997 g.)*, Kyev, 1997, pp. 158–160.
- [21]. O tsentralizatsii biblioteknoho dela v RSFSR : Dekret Sovnarkoma RSFSR ot 3 noiabria 1920 g. [On the centralization of library work in the RSFSR: Decree of the Council of People's Commissars of the RSFSR of November 3, 1920]. *Kniga i knizhnoie delo v Ukrainsoi SSR : sb. dok. i materialov, 1917–1941*, Kyiv, 1985, pp. 42–44.
- [22]. Postanovleniie kollegii Narkomprosа USRR «O sostoianii biblioteknoi raboty po USRR» 30 iunია 1931 g. [Resolution of the Board of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR «On the state

- of library work in the Ukrainian SSR" June 30, 1931]. *Kniga i knizhnoie delo v Ukrainsoi SSR : sb. dok. i materialov, 1917–1941*, Kyiv, 1985, pp. 314–319.
- [23]. Postanovleniie TSK VKP(b) «Ob uluchshenii bibliotечноi raboty» ot 30 oktiabria 1929 g. [Resolution of the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) «On improving library work» dated October 30, 1929]. *Kniga i knizhnoie delo v Ukrainsoi SSR : sb. dok. i materialov, 1917–1941*, Kyiv, 1985, pp. 257–258.
- [24]. Posternak S. P. Vsenarodnia Biblioteka Ukrainy pry Vseukrainskii Akademii Nauk u m. Kyivi [National Library of Ukraine at the All-Ukrainian Academy of Sciences in Kyiv]. Kyiv, 1923, 64 p.
- [25]. Praysman Ya. N. Do pytannia pro pidhotovku bibliotечnykh kadriv [On the issue of training library personnel]. *Zhurnal Biblioteky Akademii Nauk URSR*, 1946, no. 2, pp. 47–55.
- [26]. Rezolyutsiia na dopovid t. Ivanytskoho [Resolution on the report of Comrade Ivanytsky]. *Bibliotечnyi zbirnyk*, Kyiv, 1926, pt. 1, pp. 41–42.
- [27]. Svoboda A. A. Bibliotечно-informatsiine zabezpechennia naukovykh doslidzhen Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy [Library and information support for scientific research of the National Academy of Sciences of Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 2001, iss. 6, pp. 6–14.
- [28]. Svoboda A. A. Smahlova N. I. Profesiina pidhotovka bibliotечnykh kadriv yak vazhlyvyi chynnyk tekhnolohichnykh peretvoren u bibliotekakh NAN Ukrainy [Professional training of library personnel as an important factor of technological transformations in the libraries of the NAS of Ukraine]. *Bibliotечно-bibliohrafichni klasyfikatsii ta informatsiino-poshukovi systemy : tezi dop. Mizhnar. nauk. Konf.*, Kyiv, 1995, pp. 85–86.
- [29]. Siropolko S. Korotkyi kurs bibliotekoznavstva: istoriia, teoriia ta praktyka bibliotечноi spravy [A Short Course in Library Science: History, Theory and Practice of Library Science]. Lviv, 1924, 110 p.
- [30]. Sokur O., Klymenko O. Naukovo-metodychna robota u suchasnomu informatsiinomu seredovyshchi: teoretychni zasady [Scientific-methodological work in the modern information environment: theoretical foundations]. *Transformatsiia diialnosti medychnykh bibliotek v realiiakh sohodennia : Materialy 21-i Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 15–16 lyst. 2023 r.)*, Kyiv, 2023, pp. 34–35.
- [31]. Sokur O., Klymenko O. Stanovlennia systemy pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotekariv u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Formation of a system of advanced training for librarians at the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. *Bibliotечnyi visnyk*, 2024, no. 3, pp. 64–78. Available at: file:///C:/Users/libonu/Downloads/bv_2024_3_8.pdf.
- [32]. Sokur O. L., Klymenko O. Z. Informatsiino-komunikatsiina diialnist bibliotечноi mrezhi Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy v systemi naukovykh komunikatsii [Information and communication activities of the library network of the National Academy of Sciences of Ukraine in the system of scientific communications]. Kyiv, 2023, 244 p. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004724>.
- [33]. Spravozdannya VBU pry VUAN za 1924/25 byudz. rik [Report of the National Library of Ukraine at the National Academy of Sciences of Ukraine for the 1924/25 budget year]. *Arkhiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, Inventory 1, dossier 110, pp. 42.
- [34]. Tatska D. P. Biblioteka Akademii nauk URSR pid chas Vitchyznianoi viiny [Library of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR during the Patriotic War]. *Naukovyi zbirnyk Biblioteky AN URSR*, Kyiv, 1946, pt. 1, pp. 65–68.
- [35]. Tatska D. P. Nashi cherhovi zavdannia [Our next tasks]. *Zhurnal Biblioteky Akademii Nauk URSR*, 1947, no. 1, pp. 4–18.

Надійшла 23.02.2025 р.

Klymenko O.

Candidate of Historical Sciences (PhD), Associate Professor,
Head of the Department of Scientific Publications
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
3 Holosiivskyi Ave, Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: klimenko_oz@ukr.net
tel.: +38(044) 524-23-14
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4821-8503>

Sokur O.

Candidate of Social Communications (PhD),
Head of the Department of Scientific and Methodical Work,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
3 Holosiivskyi Ave, Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: sokurolo@ukr.net
tel.: +38(044)524-35-92
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9861-3283>

IMPROVEMENT OF QUALIFICATIONS IN THE V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE IN THE INTERWAR PERIOD

Summary

The improvement of the professional level of librarians in the 1920s and 1930s of the functioning of the National Library of Ukraine (now the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine) is presented, and the initiation of the first courses on the professionalization of library personnel based on the library is represented. The results were obtained, which form a systematic idea about the origins of the system of training and raising the professional level of librarians on the basis of the largest book-collecting state.

In light of the full-scale military aggression launched by the Russian Federation against independent Ukraine, the coverage and popularization of the true history of Ukraine and the history of library affairs in particular is of particular importance. The complex history of the country's largest book collection, which aspired to develop its activities following the example of the world's best libraries, but was subjected to significant oppression by the Soviet totalitarian system aimed at destroying all the endeavors of talented scientists, is extremely revealing. The organization of the librarians' professional development system, which was planned to be deployed on the basis of the National Library of Ukraine and which was to become a basic institution for the training of average library personnel for all scientific libraries of Ukraine, was no exception.

Keywords: Librarians, library personnel, library science office, National Academy of Sciences of Ukraine, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, professional development.